

Григорій Шамборовський

Розвиток стратегічного партнерства між Україною та США в умовах військового конфлікту з Російською Федерацією

Стаття присвячена сучасним тенденціям та процесам стратегічного партнерства між Україною та США в умовах військових дій та загрози з боку РФ. Наголошено на важливості та необхідності поглиблення двосторонніх відносин у політичній, економічній та військовій галузях. Визначено інструменти політичного тиску США на РФ через систему міжнародного права та організацій. Проаналізовано можливі політико-економічні наслідки «Закону США про підтримку свободи України 2014» та законопроекту США «Акт про запобігання російській агресії 2014». Розглянуто обсяг і призначення військово-технічної допомоги США.

Ключові слова: українсько-американські відносини, стратегічне партнерство, агресія Російської Федерації, Закон про підтримку свободи в Україні 2014, Акт про запобігання російській агресії 2014, торговельні преференції США, військова співпраця.

This article deals with recent trends in and processes of the strategic partnership between Ukraine and the United States under conditions of military actions and threats from Russia. The need to deepen bilateral relations in political, economic, and military fields is stressed. The means by which the United States can bring political pressure to bear on Russia through international law and organizations are detailed. The possible political and economic consequences of two U.S. laws, the Ukraine Freedom Support Act of 2014 and Russian Aggression Prevention Act of 2014, are analyzed. Finally, the article considers the scale and purpose of military and technical cooperation between Ukraine and the United States.

Keywords: Ukrainian-American relations, strategic partnership, Russia's military aggression, Ukraine Freedom Support Act of 2014, Russian Aggression Prevention Act of 2014, U.S. trade preferences, military cooperation.

Сучасний європейський та євроатлантичний вибір української держави – це результат тривалого та складного процесу самоідентифікації нації, очищення свідомості від радянського минулого, визрівання молодого покоління в системі демократичних цінностей. Важливість і доцільність євроінтеграції та зміцнення зв'язків України з країнами-членами НАТО ще раз засвідчила російська військово-політична агресія.

Російська Федерація (далі – РФ), яка позиціонувала себе як доброзичливого сусіда та страте-

гічного партнера України, докорінно переглянула відносини з нашою державою під час подій Революції Гідності у 2013–2014 рр., коли українці дали чітко зрозуміти, що не будуть терпіти проявів диктатури та політичного насильства. Можна вважати, що військова агресія, економічна війна, анексія та окупація частин суверенної території України – це наслідки політики реваншизму, спроби поширення неототалітарної системи РФ на сусідні держави, ознаки відродження біполярного світового порядку. Тому об'єктивним та необхідним є формування нової національної системи безпеки України, заснованої на договорах та

союзах не лише з країнами ЄС, у яких через за-силля російського бізнесу та пропаганди часто бракує політичної волі підтримати Україну, а на-самперед з найбільш потужним гравцем на світо-вій арені – США, які різко засуджують військове вторгнення РФ в Україну і готові допомогти стримати ворога.

Розвиток стратегічного партнерства між Україною та США є одним із ключових завдань зовнішньої політики нашої держави з часу відновлення незалежності у 1991 р., однак лише в умовах явної військової агресії керівництвом обох країн були зроблені рішучі кроки в напрямку політичного порозуміння та створення нової моделі співпраці, яка відповідає потребам та інтересам обох партнерів. Слід виокремити три галузі українсько-американських відносин, які проявилися з часу військового конфлікту з РФ: політична підтримка, економічна та військова співпраця.

Політична підтримка. США – це загально-визнаний світовий лідер не лише за економічними показниками та потенціалом, але й глобальним політичним впливом. Безумовно, сучасний світ тяжіє до появи більш ніж одного центру прийняття рішень, однак спроби Китаю та, зокрема, РФ не видаються настільки ефективними, бо в обох не вистачає інструментів і методів ведення світової політики, відсутнє стратегічне бачення системи світової безпеки і головне – рівень життя населення залишається надто низьким порівняно з розвинутими країнами світу. США створили міцну і надійну соціально-економічну систему, здатну протидіяти будь-якій зовнішній загрози, а також захищати інтереси союзників в цілому світі.

Політична підтримка США України в процесі захисту суверенітету від агресії РФ простежується в двох напрямках: глобальному (на рівні міжнародних організацій) та внутрішньоамериканському (полягає в прийнятті низки нормативних актів, метою яких є розширення політичної співпраці з Україною).

Негативна позиція США, несприйняття російської окупації Криму та підтримка України в її прагненні до цінностей демократії і європейського шляху розвитку досить впевнено прозвучала під час екстреного засідання Ради Безпеки ООН – 1 березня 2014 р., після того, як Рада Федерації РФ дала Путіну дозвіл на використання військової сили на території України.

В Радбезі ООН США намагалися створити підґрунтя для подальшої коаліції, щоб протистояти агресії РФ. Така мета була досягнута, коли на Се-

сії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ГА ООН) 27 березня 2014 р. була прийнята Резолюція № 68/262 «Про підтримку територіальної цілісності України»¹.

Важливість документу полягає у тому, що через інструменти міжнародного права США реалізовує стратегію примушення РФ до миру. Одразу після засідання РБ ООН та Резолюції ГА ООН № 68/262 американські та європейські лідери зрозуміли принципове значення протистояння України з РФ, оскільки йдеться про захист демократичних цінностей в державі, народ якої свідомо обрав шлях до реформ та очищення влади. Таким чином, США через свого постійного представника в ООН Саманту Пауер надіслали потужний сигнал усім світовим лідерам щодо необхідності захисту України та надання їй допомоги². Одразу після заяв та резолюції гостро постало питання санкцій та економічного протистояння шляхом прийняття низки нормативних актів США.

Зокрема, завдяки активності української діаспори 11 грудня 2014 р. Сенатом США було ухвалено законопроект № S.2828, що отримав назву «Закон про підтримку свободи України 2014» (*“Ukraine Freedom Support Act of 2014”*), у якому Україна визнавалась основним союзником США поза НАТО (*Major Non-NATO Ally*), розширювався перелік санкцій проти РФ.

Вже 12 грудня 2014 р. Палата Представників США прийняла власний варіант запропонованого Закону – № H.R.5859 «Про введення санкцій проти Російської Федерації з метою забезпечення додаткової допомоги Україні, а також для інших цілей» (*“To impose sanctions with respect to the Russian Federation, to provide additional assistance to Ukraine, and for other purposes”*).

18 грудня 2014 р. саме цей документ підписав Президент США Барак Обама. У порівнянні з початковим текстом, був вилучений розділ щодо надання Україні статусу основного союзника поза НАТО із зауваженням, що це є прерогативою адміністрації Президента США.

Закон передбачає надання допомоги Україні у військовій, оборонній, енергетичній та цивільній галузях; внутрішньо переміщеним особам;

¹ Про підтримку територіальної цілісності України: Резолюція ГА ООН № 68/262. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/L.39.

² Виступ посла Саманти Пауер, Постійного представника США при ООН, на засіданні Ради Безпеки ООН у зв'язку з ситуацією в Україні. [Електронний ресурс]. – Посольство США в Україні. – Режим доступу: <http://ukrainian.embassy.gov.uk/statements/power-ukraine-03032014.html>.

посилення телерадіомовлення на країни колишнього Радянського Союзу з метою протидії російській пропаганді¹.

Також 1 травня 2014 р. сенатор-республіканець Боб Коркер подав на розгляд до Конгресу законопроект № S.2277 під назвою “*Russian Aggression Prevention Act of 2014*” («Акт про запобігання російській агресії 2014»), мета якого більш жорстко та системно протидіяти російському втручанням в Україні й посилити санкції проти РФ. Законопроект пройшов два читання, був підтриманий 26 сенаторами-республіканцями і переданий в комітет з міжнародних відносин. Зокрема, у разі його ухвалення, передбачається:

- надати Україні військову допомогу на суму 100 млн дол. США, а саме: високотехнологічні засоби розвідки та спостереження, протиповітряну та протитанкову зброю;
- запровадити активне інвестування в енергетичні проекти України, Грузії та Республіки Молдови;
- встановити санкції проти російських чиновників та компаній, причетних до військового втручання в Україні;
- пришвидшити реалізацію протиракетної оборони в Європі;
- обмежити доступ РФ до сучасних технологій видобутку нафти та газу;
- забезпечити активне фінансування розвитку демократії в РФ, запровадити підтримку організацій, що здійснюють боротьбу з корупцією в РФ;
- збільшити співпрацю з Україною, Грузією та Республікою Молдова у військовій сфері².

Проте очевидно, що цей законопроект поки є актом демонстрації намірів американського законодавця. У нинішньому вигляді він навряд чи буде прийнятий Конгресом, бо, на думку політичних опонентів республіканців, він надмірно загострює відносини з РФ і може привести до повномасштабної війни з нею.

Економічна співпраця. Партнерські відносини між Україною та США завжди мали складну історію розвитку через потужні механізми захисту внутрішнього ринку та підтримки власного виробника у США. Тривалий час між США та Україною велися «демпінгові війни» в галузі металургії та хімічного виробництва, але, загалом,

¹ Ukraine Freedom Support Act of 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hr5859>.

² Russian Aggression Prevention Act of 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/s2277/text>.

економічне співробітництво країн виходило за межі торговельних відносин.

Статистичні дані Комісії США з міжнародної торгівлі за 2015 р., на жаль, засвідчили, що загальний товарообіг між США та Україною впав майже на 20 % (або на 350,6 млн дол. США) порівняно з аналогічним періодом минулого року і склав 1 487 млн дол. США. При цьому відбулось падіння експорту українських товарів до США на 3,6 % (або на 28,6 млн дол. США), що на кінець жовтня 2015 р. становило 759,7 млн дол. США. У той же час імпорт американської продукції в Україну зменшився на 30,7 % (або на 322 млн дол. США) та склав загалом на кінець звітного періоду 727,3 млн дол. США³.

Причини падіння обсягів експортних та імпорتنих операцій в умовах військової агресії РФ проти України цілком об’єктивні. Велика кількість промислових підприємств розташована на окупованій території. За різними оцінками, Україна втратила 20–30 % промислового потенціалу країни. Це суттєво вплинуло на загальне падіння обсягів експорту. Сукупний імпорт скоротився внаслідок зниження купівельної спроможності населення та зменшення пропозицій від імпортерів, що є очевидним наслідком девальвації гривні. Проблеми у розвитку зовнішньої торгівлі між партнерами можуть бути вирішені протягом наступних років шляхом збільшення промислового виробництва в Україні та зближення експортно-імпоротної політики обох країн.

Розширення економічної співпраці передбачено також у “*Ukraine Freedom Support Act of 2014*”, відповідно до якого в бюджеті США закладаються кошти для надання Україні технічної допомоги у галузі зміцнення енергетичної безпеки та розвитку громадянського суспільства. З метою зменшення залежності України від імпорту російських енергоносіїв США допоможуть українському уряду у розробці середньо- та довгострокових планів підвищення енергоефективності та виробництва власної енергії. На виконання цього завдання у 2016–2018 рр. заплановано видатки у розмірі 50 млн дол. США. На розвиток громадянського суспільства, незалежних ЗМІ та боротьбу з корупцією передбачено виділити ще 20 млн дол. США⁴.

³ Стан торговельно-економічного співробітництва між Україною та Сполученими Штатами Америки. [Електронний ресурс]. – Посольство України в Сполучених Штатах Америки. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade>.

⁴ Коментар МЗС України щодо схвалення Конгресом США Закону «Підтримка української свободи». [Електронний ресурс]. – Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/2577-komentar-mzs-ukrajini-shhodo-sk>.

Крім того, 29 червня 2015 р. Президент США Барак Обама підписав прийнятий Конгресом «Закон про розширення торгових преференцій 2015» (“*Trade Preferences Extension Act of 2015*”). Встановлені ним преференції дають можливість безмитного ввезення на територію США понад 3 800 видів товарів з України¹.

Використання механізму преференцій могло б збільшити обсяг вітчизняного експорту до США додатково на 50–100 млн дол. США щорічно, у тому числі товарами хімічної, харчової, машинобудівної та меблевої промисловості. Цікаво, що через позбавлення РФ наприкінці 2014 р. доступу до торгових преференцій США, як країни, яка більше не відповідає критеріям цієї програми, Україна могла б претендувати на додаткові вивільнені місця (РФ входила в десятку країн – найбільших реципієнтів пільгового режиму преференцій та щорічно експортувала продукції на 500 млн дол. США без сплати імпортного мита)².

Отже, економічна співпраця США та України відзначилася наступними основними напрямками:

- прямою підтримкою економічних процесів в Україні, зокрема енергетичної незалежності України від РФ;
- пошуками можливостей для розвитку зовнішньої торгівлі внаслідок поступового заміщення експорту з РФ на експорт з України;
- сприянням розбудові інститутів громадянського суспільства та фінансування структурних реформ в Україні.

Все це суттєво підвищує рівень партнерства, створюючи умови для поглиблення економічних і торговельних відносин у пріоритетних галузях економіки, зокрема в літакобудівній, аерокосмічній, нафтохімічній, енергетичній тощо.

Військова співпраця. Через військове втручання, анексію Криму, а також присутність військ РФ на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей військова підтримка й допомога США є вкрай важливою для України.

“*Ukraine Freedom Support Act of 2014*” передбачає можливість надання Україні допомоги у

військовій сфері на суму 350 млн дол. США у 2015–2017 рр. (в т. ч. 100 млн дол. США – у 2015 р. і по 125 млн дол. США у 2016 та 2017 рр.), а також постачання в Україну військових товарів та послуг, тренування ЗСУ з метою протидії наступальному озброєнню, відновленню суверенітету і територіальної цілісності України, включаючи надання протитанкових та бронебійних засобів, зброї та амуніції, протиартилерійських радарних систем, систем управління вогнем, безпілотних систем спостереження, а також захищених засобів зв’язку³.

Важливим документом, який міг би певним чином гарантувати безпеку Україні та стримувати військову агресію РФ є “*Russian Aggression Prevention Act of 2014*”, оскільки у ньому йдеться про надання Україні, а також Республіці Молдова та Грузії статусу основного союзника поза блоком НАТО.

З часу законодавчого оформлення в 1989 р., цей статус отримали 15 держав: Республіка Корея, Єгипет, Японія, Австралія, Ізраїль (1989), Йорданія (1996), Нова Зеландія (1997), Аргентина (1998), Бахрейн (2002) Таїланд, Філіппіни (2003), Кувейт, Пакистан, Марокко (2004), Афганістан (2012).

Серед переваг, якими користуються країни з таким статусом, слід виокремити наступні:

- участь у програмах військово-технологічних досліджень;
- участь в антитерористичних ініціативах;
- можливість закуповувати протитанкове озброєння;
- пріоритетні поставки надлишкового військового обладнання і військових предметів;
- дозвіл використовувати американське фінансування для закупівлі військового обладнання;
- участь у програмах військової підготовки⁴.

Однак складність та тривалість прийняття законопроекту № S.2277 засвідчує існування сумнівів у політичній та управлінській еліті США щодо надання союзницького статусу новим країнам. Також процес ускладнюється різкою критикою документа з боку РФ. Російські експерти вважають, що отримання Україною статусу основного союзника означатиме, що інші країни НАТО почнуть

¹ Trade Preferences Extension Act of 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/114/plaws/publ27/PLAW-114publ27.pdf>; U.S. Generalized System of Preferences, Guidebook. [Електронний ресурс]. – The Office of the U.S. Trade Representative. – Режим доступу: <https://ustr.gov/sites/default/files/GSP%20Guidebook%20October%202015%20Final.pdf>.

² Генералізована система преференцій США. [Електронний ресурс]. – Посольство України в Сполучених Штатах Америки. – Режим доступу: <http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade/GSP+USA>.

³ Коментар МЗС України щодо схвалення Конгресом США Закону «Підтримка української свободи». – Міністерство закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/comments/2577-komentar-mzs-ukrajini-shhodo-sk>.

⁴ Дорош Л. Новітній пріоритет співпраці України та США: союзні відносини / Л. Дорош // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – № 27. – 2015. – С. 95–100.

відкрито поставляти озброєння й техніку українській армії.

Вагомий внесок США робить у військовий розвиток України шляхом спільних навчань, як двосторонніх – “*Fearless Guardian*”, так і за участю інших країн-членів НАТО – “*Sea Breeze*”. Крім того, відбувається постійне консультування американськими інструкторами офіцерського складу Збройних сил, Національної гвардії та поліції України.

Слід розуміти, що пожвавлення військової співпраці США з Україною є дієвим застережливим засобом від подальшого загострення конфлікту чи тиску на Україну з боку агресора. Разом з тим, можна припустити, що масштаб співробітництва в військовій сфері може бути значно більшим, оскільки чимало спільних проектів містять державну таємницю і розголошенню не підлягають.

Висновки та рекомендації. Наведені дії американського уряду щодо захисту суверенітету та прав України в ООН, а також прийняття нормативних актів про військово-економічну підтримку нашої держави свідчать про принципове засудження владою США російської агресії.

Україні як державі, що знаходиться у важкому соціально-економічному становищі, вкрай важли-

во розвивати відносини з США, широко використовувати американський досвід і допомогу при формуванні сучасної системи безпеки та економічного зростання. Українським політикам, дипломатам, підприємцям, діячам культури та науки, активістам і волонтерам, які мають досвід спілкування з владою та громадськістю США, слід активно долучатися до формування стратегічного партнерства між країнами. Також для розширення співпраці між Україною та США важливо прислухатися до порад і зауважень американських політиків та експертів, серед яких можна виділити наступні:

- подолання корупції у всіх гілках та рівнях влади, особливо у судочинстві та силових структурах;
- створення прозорих умов ведення бізнесу, лібералізація дозвільних процедур;
- забезпечення політичної стабільності;
- продовження реформування Збройних сил, Національної гвардії та поліції України.

Активні системні перетворення та структурні реформи в усіх сферах суспільного життя стануть запорукою продовження співпраці між Україною та США в новій формації союзних відносин, спрямованих на захист територіальної цілісності, суверенітету та демократичних процесів в Україні.